

A Tisza folyó határszakaszának jelentősége Máramaros halfaunájának megőrzésében

Iosif Béres - Gavril Ardelean

Témafelvétel

Máramaros a Keleti-Kárpátok északi szakaszának legnagyobb medencéje. Máramaros folyói mind a Felső-Tisza mellékvezei, a Visó, az Iza, a Mára, a Szaplonca. A Tisza alkotja 62 km-en keresztül a határt Románia és Ukrajna között (1. térkép).

A Tisza máramarosi szakasza hegyi víz jellegű, elég nagy vízbőséggel, 34 m³ a belépésnél és 110 m³ a medencéből való kilépésnél. A vize tiszta, hideg, oxigéndús, nem szennyezett, szerves anyagokban szegény (oligotrof), sok szilárd hordalékkal.

A Tisza felső-szakasz jellegű amikor belép a máramarosi-medencébe, majd közép-szakasz jellegűvé válik. A nagy vízbőségű és sebes folyású folyó, megfelel a pénzes pér (*Thymallus thymallus*) zónájának, ahol a másik jellemző faj, a magyar márna (*Barbus peloponnesius petenyi*), míg a medencében a paduc (*Chondrostoma nasus*) a szakaszra jellemző faj.

A Tisza medrét jól feljett ligeterdők szegélyezik, a lefűződő mederrészekből kialakult, kisebb-nagyobb tavakkal. Mivel ez az élőhely határszakasz, így kevésbé van kitéve a zavaró, káros emberi tevékenységeknek. Ez a vizekben gazdag terület igen fontos Máramaros biodiverzitásának megőrzésében.

A szerzők három évtizedes kutató-gyűjtő munkájának eredményeképpen és az irodalomban ismert adatok alapján (*Frivaldszky*, 1871; *Szilágyi*, 1876; *Paszlavszky*, 1918; *Bănărescu*, 1953, 1964; *Homei*, 1956, 1963; *Frank*, 1972; *Béres*, 1990; *Ardelean*, 1993) összeállítottuk a Tisza halfaunájának listáját, mely 38 fajt ölel fel abból a 40-ből, ami jelenlegi ismereteink alapján Máramaros halállományát képezi.

Ha megvizsgáljuk az 1. számú táblázatot érdekes következtetéseket vonhatunk le a Tisza és egyben Máramaros halfaunájával kapcsolatban.

1. A Tiszában eddig 38 fajt sikerült kimutatni, ami a Romániában észlelt 83 édesvizi halfajnak 46 %-a. Az arányszám igen magas, ha összehasonlítjuk Máramaros területével, ami alig haladja meg az ország területének 1 %-át. A Tisza halgazdagsága biztosítja a vidék vizeinek hal utánpótlását, mondhatjuk, hogy egy állandó tartalékot képez, amit a következőkben mutatunk be.

2. A Tiszában észlelt halak nagy része általánosan elterjedt faj (31 faj, 81 %), amelyek megtalálhatóak a romániai Kárpátok vizeiben.

3. Jellegzetesek az endemikus vagy ritka fajok, melyeknek elterjedési területe földrajzilag igen kis területre korlátozódik. Így a dunai galóca (*Hucho hucho*), amely természeti emlékeknek van nyilvánítva, fokozottan védett faj, s a Felső-Tisza medencéjében van Európa legéleterősebb populációja. A sújtásos domolykó vagy vaskos csabak (*Leuciscus souffia agassizi*), egy igen kis areával rendelkező faj amelyet az ötvenes években fedezett fel Bichiceanu a Szaplonca hegyi folyóban (1959). Említést érdemel a cifra köllönte (*Cottus poecilopus*) is, mely Máramaros hegyi vizeiben gyakoribb mint az általánosan elterjedt botos köllönte (*Cottus gobio*).

4. Nagyon érdekes, hogy ezen a kis Tisza szakaszon megtaláljuk a tipikus gyors folyású hegyi vizek fajait, a sebes pisztrángot (*Salmo trutta m. fario*), a pénzes pért (*Thymallus thymallus*), a két köllöntét (*Cottus sp.*) stb., ugyanakkor a lassú folyású vizeket kedvelő fajokat, a csukát (*Esox lucius*), a pontyot (*Cyprinus carpio*), és Kis-Técsőnél ritkán még harcsát (*Silurus glanis*) is, de a sügér (*Perca fluviatilis*), a süllő (*Stizostedion lucioperca*), és a réti csik (*Misgurnus fossilis*), is előfordul, főképpen a Tiszát övező állóvizekben.

Az első csoport a beömlő patakokból míg a második csoport az alsóbb szakaszokból hatol fel a Tisza ezen zónájába.

Egy érdekes eset a törpeharcsa (*Ictalurus nebulosus*) tömeges megjelenése a Tisza morotva tavaiban.

Mivel Máramaros összes folyóvizeit a Tisza gyűjti össze, ezek beömlésénél keverednek a Tisza és mellékvizeinek halai. Ugyanakkor a Tiszából felhatoló halak gazdagítják a mellékvizek faunáját, állandó utánpotlást biztosítva. Így az állandó kapcsolat a fő és mellékfolyók halfaunájával. A Visó 26, az Iza 30 fajjal rendelkezik a jelenlegi ismereteink alapján, ezzel megközelítik gyűjtő vizüknek, a Tiszának fajgazdagságát. A Tiszában két faj kivételével (szívárványos pisztráng, felpillantó köllő) minden Máramarosban észlelt halfaj tenyészik.

5. A Tisza gazdag halfaunája a jele, hogy a Tisza és mellékvizei még igen jó feltételeket biztosítanak a halak számára, szennyezettségük kismérvű. Egyes fajok megjelenése, melyek kevésbé igényesek a víz minőségére, mint a sügér (*Perca fluviatilis*), törpeharcsa (*Ictalurus nebulosus*) stb., míg más fajok számának erős csökkenése galóca (*Hucho hucho*), durbinsc (*Gymnecephalus schraetzer*) vagy a bucó (*Zingel sp.*), illetve pusztulása, a környezeti feltételek romlását jelzik, melyek a itteni halfauna változását okozhatják. Ezek közül első helyen áll mint szennyező góc, a borsai szinesfém dúsító vize, mely sokszor még a Tiszáig is érezteti hatását.

Következtetésképpen leszögezhetjük, hogy a Tisza mely Máramaros vizeit gyűjti össze, egy igen fontos tényező a vidék biodiverzitásának megőrzésében. Ez a folyó életteret biztosít úgy a hegyi vizek oxigénban dús vizet igénylő fajainak, mind a nagy vízbőséget kedvelő alsó folyású vizeket kedvelő halaknak.

Ezen gazdag halfaunának a megőrzésére biztosítani kell a Tisza és mellékvizeinek tisztaságát, amit a legjobban szavatolna egy, a határokon átnyúló védterület létesítése a Felső-Tisza mentén, mely a folyón kívül megvédené a ligeterdöket, tavakat, nedves réteket, melyek faunája szorosan kapcsolódik a meder élővilágához!

1. Táblázat: Máramaros halfaunájának jegyzéke
Table 1. Fish fauna of the Máramaros region

Faj	Visó	Iza	Mára	Szaplonca	Tisza
<i>Eudontomyzon danfordi</i> , Regan	+	+	+	+	+
<i>Acipenser ruthenus</i> , Linnaeus	-	-	-	-	+
<i>Salmo trutta m. fario</i> , Linnaeus	+	+	+	+	+
<i>Salmo gairdneri irideus</i> , Rich.	+	-	+	-	-
<i>Hucho hucho</i> , Linnaeus	+	-	-	+	+
<i>Thymallus thymallus</i> , Linnaeus	+	+	+	+	+
<i>Esox lucius</i> , Linnaeus	+	-	-	-	+
<i>Leuciscus cephalus</i> , Linnaeus	+	+	+	+	+
<i>Leuciscus leuciscus</i> , Linnaeus	-	+	-	-	+
<i>Leuciscus souffia agassizi</i> , Cuv. et Val.	+	+	-	+	+
<i>Phoxinus phoxinus</i> , Linnaeus	+	+	-	-	+
<i>Abramis brama</i> , Linnaeus	+	+	-	-	+
<i>Alburnus alburnus</i> , Linnaeus	+	+	-	-	+
<i>Alburnoides bipunctatus</i> , Bloch	+	+	+	+	+
<i>Cyprinus carpio</i> , Linnaeus	-	+	-	-	+
<i>Barbus barbus</i> , Linnaeus	-	+	+	-	+
<i>Barbus peloponnesius petenyi</i> , Heckel	+	+	-	-	+
<i>Vimba vimba</i> , Linnaeus	+	-	-	-	+
<i>Gobio gobio</i> , Linnaeus	+	+	+	+	+
<i>Gobio uranoscopus</i> Agassiz	+	+	-	-	-
<i>Chondrostoma nasus</i> , Linnaeus	+	+	-	-	+
<i>Aspius aspius</i> , Linnaeus	-	+	-	-	+
<i>Rutilus rutilus</i> , Linnaeus	+	+	-	-	+
<i>Rhodeus sericeus</i> , Linnaeus	-	+	+	-	+
<i>Scardinius erythrophthalmus</i> , Linnaeus	-	+	-	-	+
<i>Carassius carassius</i> , Linnaeus	-	+	-	-	+
<i>Misgurnus fossilis</i> , Linnaeus	-	+	-	-	+
<i>Orthrias barbatulus</i>	+	+	+	-	+

Cobitis taenia, Linnaeus	+	+	-	-	+
Sabanejewia aurata balcanica, Karaman	+	+	+	-	+
Silurus glanis, Linnaeus	-	-	-	-	+
Ictalurus nebulosus, Le Sueur	-	-	-	-	+
Lota lota, Linnaeus	+	+	+	-	+
Perca fluviatilis, Linnaeus	+	-	-	-	+
Stizostedion lucioperca, Linnaeus	-	+	-	-	+
Zingel streber, Siebold.	+	-	-	-	+
Zingel zingel, Linnaeus	-	+	-	-	+
Gymnocephalus schraetzer	-	-	-	-	+
Cottus gobio, Linnaeus	+	+	+	+	+
Cottus poecilopus	+	+	+	+	+
ÖSSZESEN:	26	30	14	10	38

Irodalom

- Ardelean G. (1993): *Fauna de vertebrate din stațiunea Făina (Vaser) și împrejurimi*, Bul. șt. ser. B, X, fasc. Chim. Biol. Univ. Baia Mare, 84-95.
- Bacalu P. (1997): *The fish fauna of the Iza river, Maramureș (Romania)*, Trav. Mus. natl. Hist. nat. "Grigore Antipa", București, XXXVII, 205-212.
- Bănărescu P. (1953): *Contribuții la studiul faunei ihtiologice dulcicole a RP Române*, Șt. și cerc. științ. (Cluj), 4(3), 153-187.
- Bănărescu P. (1964): *Pisces – Osteichthyes în fauna RPR*, vol. XIII, Ed. Acad. RPR, București.
- Bănărescu P. (1994): *The present-day conservation status of the fresh water fish fauna of Romania*.
- Bănărescu P., Bichiceanu M. (1959): *Un pește nou pentru fauna RPR (Leuciscus souffia agassizi Cuv. et Val.)*, Șt. și cerc. ser. Biol. Anim., T XI, 59-67.
- Bereș I. (1990): *Influența zonelor umede în repartiția și conservarea vertebratelor din Maramureș*. Rev. Muz. București, 5, 65-72.
- Chioreanu I., Vijdeluc I. (1968): *S.O.S. maramureșan*, Vânătorul și pescarul sportiv, 4, 19-20.
- Frank R. (1972): *Lostrîța (Hucho hucho L.) în apele Maramureșului*, Ocrotirea naturii, București, 16, 1, 13-20.
- Frivaldszky J. (1871): *Adatok Máramaros vármegye faunájához*. Mat. term. tud. Közlemények. A Magy. Tud. Acad. Kiadv. IX, Köt. 5, Sz., Budapeste, 118-232.
- Homei V (1951): *Cauzele de depopulare a apelor noastre de munte*, Natura, 3, 51-54.
- Homei V. (1956): *Lostrîța (Hucho hucho) în apele țării noastre*, Ocrotirea naturii, București, 2, 101-109.

- Homei V. (1963): *Fauna piscicolă a râului Vișeu și importanța ocrotirii ei*, Ocrotirea naturii, 7, 129-144.
- Paszlavszky J. (1918): *Fauna Regni Hungariae*, Clasa Pisces, de Vutskits Gy., Ed. Regia Societas Scientiarum Naturalium Hungaria, Budapest, 1-42.
- Szilágyi I. (1876): *Máramaros megye egyetemes leirása*, Cap. VII Kardos K., Ed. Egyetemi Könyvnyomda, Budapest, 211-235.
- Ujvári I. (1972): *Geografia apelor României*, Ed. șt. București, 226-243.
- Vladykov V. (1931): *Poissons de la Russie sous-carpatique*, Mem. Zool. de France, XXIX, 4.
- : (1997): *Tisa Superioară – zona de importanță internațională în protecția biodiversității* (proiect finanțat de Centrul regional de protecție a mediului pentru Europa Centrală și de Est).

Author's address:

Iosif Béres
Muzeul Maramureșului
Sighetul Marmației

Gavril Ardelean
Universitatea de Nord
Baia Mare